

Հ. ԱՌԱՔՆԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՎԵՐԱՆՈՐԳՈՒՄԸ ԱՎԱՐՏՎԱԾ Է

Մեր տարուց ի վեր բովանդակ հայուքյան ստվարագույն հատվածը ուշի-ուշով, հոգեկան անհուն բերկրանքով հետևում էր Ս. Էջմիածնում կատարվող վերանորոգչական աշխատանքներին: Դժվար է գերադնահատել այն շտեմնված հետաքրքրությունը, որ մեր ժողովրդի բոլոր խավերն անխտիր ցուցաբերում էին վանքում կատարվող աշխատանքների նկատմամբ: Դա կարելի էր նկատել ամեն քաջափոխում, ամեն առիթով:

Օր չէր անցնի, որ Մայր Տաճարը, բացի նորոգման աշխատանքներով զբաղված գործավորների ստվար խմբերից, շտեմնար մի քանի տասնյակ կողմնակի այցելուներ: Տաճարին, ինչպես և այնտեղ կատարվող վերափոխություններին ծանոթանալու համար գալիս էին Հայաստանի գյուղերից ու շրջաններից, գալիս էին Երևանից, Անդրկովկասի և Սովետական Միության ամենատարբեր վայրերից, գալիս էին արտասահմանից: Գալիս էին տարբեր ազգերի ներկայացուցիչներ, ամենատարբեր զբաղմունքի տեր մարդիկ՝ ականավոր հասարակական գործիչներ ու գյուղացիներ, պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաներ և ուսանողներ, արհեստավորներ ու գրողներ, գիտնականներ ու զինվորականներ, գալիս էին խմբերով որպես էքսկուրսիաներ, գալիս էին միայնակ՝ իբրև տուրիստներ կամ պարզապես այցելուներ:

Քիչ չէին նրանց թվում ջերմեռանդ հավատացյալներ, որոնք, ընայած Տաճարի ներսի անկանոն տեսքի, հարկ էին համարում իրենց աղոթքն անելու Իջման Սեղանի մոտ: Եվ ամեն օր, օրվա բոլոր ժամերին, Տաճարի ներսում, աշխատանքային եռուղևից հեռու մի հարմար անկյունում, փայտամածների բարդ շարքերի արանքից կարելի էր նկատել մի զույգ մոմակալներ՝ վառվող մոմերով և փխսխավարի մեջ՝ աղոթողների ստվերներ:

Ամեն ոք, ով վերջին տարում բախտ է ունեցել լինելու Ս. Էջմիածնում, դիտելու Մայր Տաճարի բարենորոգման աշխատանքները, կրկին ու կրկին համոզվել է, թե որքան վեհանձն է ու հոգատար Սովետական բարեխնամ կառավարությունը, որը լինելով այնքան ծանրաբեռնված բովանդակ երկրի վերաշինության միջնաբերդ գործերով, նյութական բոլոր անհրաժեշտ միջոցները տրամադրեց պատմական հուշարձանի վերանորոգման համար: Եվ հասկանալի է, թե ինչու ամեն անգամ Տաճարի վերանորոգումը տեսնելիս չէր կարելի անհուն երախտագիտության զգացում չտածել դեպի մեր բարեխնամ կառավարությունը:

Իսկ ինչպիսի՞ մեծ հետաքրքրություն է հանդես բերել Մայր Տաճարի վերանորոգման նկատմամբ Սփյուռքի հայությունը: Այդ մասին Մայր Հայրենիքից ստացված ամեն մի տեղեկություն ընդունվել է շտեմնված հրճվանքով, «էջմիածին» հանդեսում, ինչպես

նակ արտասահմանյան հայ պարբերականներում տպագրվող ամեն մի հոդված կլանվել է բացառիկ հետաքրքրություններով:

Մայր Տաճարի վերանորոգման մեջ հայ ժողովուրդը, այդ թվում և Սփյուռքի հայությունը տեսնում է իր բազմամյա իղձերի կատարումը, Հայոց Առաքելական Եկեղեցու, Մայր Աթոռի ծաղկումը, հայ ճարտարապետության լավագույն պատմական հուշարձաններից մեկի վերանորոգումը:

ու. նկարչական արվեստի խոշորագույն հաջողություններից մեկը, որը հնարավոր էր միայն մեր արվեստի զարգացման ներկա մակարդակի շնորհիվ:

Նորոգման աշխատանքների կատարման բարձր որակը և այն, որ այդ աշխատանքները, շնորհիվ շինարարների հմտությանն ու բացառիկ եռանդուն ջանքերի, կատարվեցին համեմատաբար շատ կարճ ժամկե-

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամները և Վարպետը դիտում են Մայր Տաճարի վերանորոգված ումանկարները

Սրտի անհուն բերկրանքով, ի լուր ամենքի, այսօր մենք արձանագրում ենք, որ Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի վերանորոգման հիմնական աշխատանքներն արդեն ավարտված են:

Կատարված է մի գործ, որը ոսկյա տառերով կարձանագրվի Հայ Եկեղեցու պատմության ստվարածավալ մատենագրքում: Գալիք այն սերունդները, որոնց վիճակված կլինի տնօրինելու Հայ Եկեղեցու գործերը, անհուն երախտագիտությամբ կնշեն պատմական այս մեծ փաստը, որպիսի երախտագիտությամբ այն արձանագրում են մեր Եկեղեցու ներկայի գործիչները:

Մայր Տաճարի բարենորոգման ավարտումը տոնական ուրախալի երևույթ է Հայ Եկեղեցու համար: Այն հանդիսանում է նախ և առաջ արդի հայկական ճարտարապետական

տում, մի անգամ ևս ցույց տվին, որ մեր տաղանդավոր ժողովրդի ծոցից վերջին երեսնամյակում դուրս են եկել բազմակողմանի ընդունակություններով օժտված մասնագետներ, որոնք ձեռնհաս են, վիթխարի բարդ կառուցումների հետ միասին, կատարել ամեն վարդի գործեր՝ ընդհուպ մինչև ճարտարապետական հուշարձանների վերականգնումը:

Էջմիածնի Մայր Տաճարը, բովանդակ հայություն հավատո հանգանակը, հայ ժողովրդի անցյալ կուլտուրայի հիանալի կոթողը փայլում է նոր շուրջով, դարձել է ավելի երիտասարդ, ավելի գեղեցիկ, ավելի հաստատուն գալիք դարերի համար...

Դժվար է մեկ առ մեկ նկարագրել նորոգման բոլոր աշխատանքները, որոնք կատարվել են էջմիածնում վերջին տարում: Այնուամենայնիվ մենք կաշխատենք համառոտակի պատմել այդ մասին:

Նորոգման աշխատանքների ամենակարևոր հատվածը, անշուշտ, պետք է համարել Տաճարի զմբեթակիր շորս մուլթերի և դրանք իրար միացնող կամարների ճարտարագիտական ամրացումը:

Ժանրովթյունը, ժամանակի ազդեցությունից և մասամբ խոնավությունից բավական խարխուլվել էին:

Մասնագետներից բաղկացած հանձնաժողովի բազմակողմանի քննարկումներից հետո, կազմվեց մուլթերի ու կամարների ամրացման հետաքրքիր նախագիծ (նախագծի հեղինակներ՝ ինժեներներ Կ. Ալթունյան և Բ. Դանոյան): Համաձայն այդ նախագծի, մուլթերը քերվեցին ծեփից և դրանց քարե կմախքները շորս կողմից, սկսած հիմքից մինչև կամարների կրունկները, ուղղահայաց կեր-

Մայր Տաճարի վերանորոգման վրա աշխատող մի խումբ ճարտարապետներ

Ինչպես հայտնի է, նորոգման նախագիծը կազմելիս և չափադրումներ կատարելիս, հիշյալ մուլթերի և կամարների վրա հայտնաբերվեցին շատ լուրջ ճեղքվածքներ, որոնք սպառնում էին Տաճարի կանգունությանը: Անհմաստ կլինի ձեռնարկել Տաճարի նորոգմանը, հոգ չտանելով նրա կանգունության մասին, չամրացնելով մուլթերը, որոնք, կրելով իրենց վրա կենտրոնական զմբեթի ողջ

պով առնվեցին պողպատյա հաստ շերտերի մեջ: Ապա այդ շերտերը հորիզոնական ձևով ամրացվեցին պողպատյա գոտիներով՝ իրարից մեկ մետր հեռավորությամբ: Այդ բոլորից հետո, մուլթերն առնվեցին երկաթյա ցանցի մեջ ու բետոնապատվեցին: Բետոնի վրա կատարվեց գաջի ծեփում:

Նույն եղանակով ամրացվեցին կամարները: Այդ աշխատանքների համար գործածվեց

ավելի քան 80 տոննա պողպատ: Այժմ, երբ նորոգումն ամբողջովին ավարտված է, սովորական աչքով դժվար է նկատել, որ մուլթերի տրամագիծը, նախկինի համեմատությամբ, զգալիորեն մեծացել է:

Այսպիսով, մուլթերի ու կամարների ամրացումը միանգամայն վերացրեց Տաճարի կանգունությանը սպառնացող չափազանց լուրջ վտանգը:

Նորոգման աշխատանքների մյուս կարևոր մասը կազմում է Տաճարի ներսի մանրանկարների (Ֆրեսկո) վերականգնումը:

Այժմ երբ ավարտված է Տաճարի նկարազարդումը, մեր առաջ վառ կերպով պատկե-

նկարչական աշխատանքների արժեքը, անգամ եթե նրանք համարենք անցյալի ընդօրինակում կամ կրկնություն: Դա պատվի է բերում հայ մանրանկարչության արդի մասնագետներին և առաջին հերթին այդ արվեստի աչքիս հմուտ վարպետի, ինչպիսին է Լիդիա Ալեքսանդրովնա Դուռնովան, որի անմիջական ցուցմունքներով այնքան ջանասեր և բարեխիղճ կերպով իրենց շնորհակալ գործը կատարեցին Նրևանի Գեղարվեստական ինստիտուտի շրջանավարտ սաներ հանդիսացող մի խումբ երիտասարդ հայ նկարիչներ:

Այդ դժվարին, բարդ գործը չէր կարող հաջողությամբ պսակվել, այն էլ այդքան կարճ

Արվեստագետ Լ. Ա. Դուռնովան (կենտրոնում) շրջապատված Մայր Տաճարի որմանկարչությունը վերականգնող նկարիչներով

րանում է անցյալի հայ նկարիչներ Նաղաշ և Հովնաթան Հովնաթանյանների տաղանդի ողջ մեծությունն ու հիասքանչությունը:

Նորոգումն սկսվելուց դեռ շատ առաջ մասնագետ որոշ անձինք հայտնեցին այն կարծիքը, որ եղած պատառների հիման վրա անհնարին է ամբողջովին վերականգնել Հովնաթանյանների աշխատանքը: Իրականությունը հակառակն ապացուցեց: Ոչ միայն վերականգնված է նախկինը, այլև, մասնագետների կարծիքով, կատարված աշխատանքը իր որակով ոչնչով չի դիմում անցյալին:

Տեղին է նշել, որ վերջին հարյուրամյակում (գուցե և ավելի) ծավալի, բազմաբանության և բարդության տեսակետից հայ իրականության մեջ նման մանրանկարչական աշխատանք ոչ մի տեղ չի կատարվել: Այս հանգամանքը առավել ևս ընդգծում է էջմիածնում կատարված մանրա-

ծամկետում, եթե չլինեք մեր մանրանկարչական արվեստին քաջածանոթ մասնագետների աջակցությունը՝ հանձինս ժողովրդական նկարիչներ Մ. Սարյանի, Հ. Կոջոյանի, Գ. Դյուրջյանի, պրոֆ.-դոկտ. Ա. Աբրահամյանի և ուրիշների:

Ընդհանուր առմամբ միայն Մայր Տաճարի ներսում կատարված է ավելի քան 2.200 քառակուսի մետր նկարչական աշխատանք: Բացի կենտրոնական զմբեթի կամարի և զվալոր սեղանի ճակատի նկարներից, որոնք հիմնական վերականգնման են ենթարկված, Տաճարի մյուս բոլոր հատումներում՝ յոթսուրսի դռները, կամարները, մուլթերի խոյակները, թանգարանի երեք ցուցասրահների առաստաղները, Իջման Սեղանի զմբեթը, զանազան տեսակի թաղի ամբողջովին նկարազարդված են նորից: Բացի այդ, շուրջ 400 քառակուսի մետր մանրանկարչական աշխատանքներ են

Մարմարագործ Արսեն Արաբյան

կատարված Վեհարանում, հատկապես Մադկյա դահլիճում:

Այսպիսով, մանրանկարչական աշխատանքների ընդհանուր ծավալը կազմում է շուրջ 2.600 քառակուսի մետր: Միայն նկարազարդման աշխատանքների վրա ծախսված գումարը կազմում է մոտ 1.700.000 ուրլի:

Մայր Տաճարի խոցելի տեղերից մեկը եղել է տանիքը: Այստեղից է, որ դարերի ընթացքում անձրևաջրերը ծծվել են պատերի մեջ և պատճառ դարձել հիանալի որմանկարների փչացման: Նորոգման աշխատանքները սկսելիս նախ և առաջ հաշվի առնվեց այս հանգամանքը: Տաճարի ամբողջ կտուրը, որը նախկինում պատված էր սալաքարերով, առանց վերջիններս հանելու, ծածկվեց ցինկապատ թիթեղով: Նախկին վիճակում մնացին միայն զմբեթները, նկատի ունենալով, որ դրանց խիստ թեթևությունը ոչ մի վտանգ չի սպառնում անձրևաջրերի ծծման տեսակետից: Բայց և այնպես զմբեթների ծածկի սալաքարերի կարերը ևս ամրացվեցին ցեմենտի շաղախով:

Տաճարի ներսում, նկարազարդումից բացի, կատարվել են նաև այլ բարեփոխություններ: Այսպես, օրինակ, պատերը, սկզբած նկարազարդման գոտուց միջև հատակը, ներկված են համապատասխան գույնի

յուղաներկով: Ամբողջովին սալարկված է հատակը: Բոլոր լուսամուտների շրջանակներն ու փեղկերը փոխվել են նորերով և ասպակեպատվել: Փոխված է նախաբեմն անջատող մետաղյա ցանկապատը: Իջման սեղանի շուրջը, շորս մույթերի միջև ընկած տարածությունը, շուրջ 100 քառակուսի մետր մակերեսով պատված է հայկական բաց վարդագույն մարմարով: Մարմարապատման աշխատանքները մեծ խնամքով կատարել է հայրենադարձ վարպետ Արսեն Արաբյանը (Հալեպից):

Հետագայում, նորոգման աշխատանքների երկրորդ հերթի ժամանակ, նախատեսվում է մարմարապատել Տաճարի ամբողջ հատակը: Առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում Մայր Տաճարի էլեկտրական լուսավորությունը: Նախքան նորոգումը Տաճարի լուսավորությունը շատ անմխիթարական էր, վերին աստիճանի աղուտ: Չկար լուսավորման որևէ սխեմա: Առաստաղից կախված մի քանի անձաշակ ջահերը գրեթե փչացնում էին ներսի, առանց այն էլ տխուր տպավորություն:

Նորոգման կապակցությամբ հիմնովին փոխված է Տաճարի լուսավորման ձևը: Էլեկտրական հոսանքի բոլոր գծերը անց են կացված պատերի միջով և նկատելի չեն: Տաճարը լուսավորում են տարբեր մեծությունների 12 ջահեր, որոնցից երեքը կախված են թանգարանում:

Բացի այդ, ճարտարապետ Ռ. Իսրայելյանի նախագծով, Երևանի էլեկտրալուսավորման պիտույքների գործարանում պատրաստված են 48 հատ գեղեցիկ կերտներ, որոնք պսակվում են էլեկտրական լամպերի փնջերով: Կերտները ամրացված են մույթերի շորս անկյուններում՝ յուրաքանչյուր անկյունում երեքական հատ: Գմբեթի թրմբուկի պատշգամբում (անտրեսոլ) դրված են 60 հատ էլեկտրական լամպեր, որոնք ուժեղ լուսավորում են գմբեթի կամարը:

Հետաքրքիր է հիշատակել, որ Մայր Տաճարի և Վեհարանի էլեկտրական լուսավորման ցանցի նախագիծը կազմել են, ինչպես և այդ աշխատանքների իրականացմանը ուղի-ուշով հետևել են ինժեներներ Արփենիկ Մնացականյանը և Էլիզա Մարտիրոսյանը:

Տաճարից բացի, հիմնովին նորոգված է Վեհարանը՝ Վեհափառ Հայրապետի աշխատասենյակը, ընդունարանը, նախատենյակները, կից սենյակները, վերականգնված են Մադկյա դահլիճի զարդանկարները: Փոխված է շենքի կտուրը՝ այն թիթեղապատված է: Նորոգվում են նաև խցերը:

Ակնառու փոփոխությունների է ենթարկվել վանքի բակը: Այն ընդունել է ավելի բա-

րեկարգ տեսքի Բակի հյուսիսային և արևելյան կողմերում կառուցվել են գեղեցիկ պարիսպներ՝ տեղական սրբատաշ տուֆ քարից։

Հյուսիսային պարիսպը, որը բաժանում է վանքի բակը էջմիածնի քաղաքային զբոսայգուց, ունի մոտ 5 մետր բարձրություն և 180 մետր երկարություն։ Բակի կողմից պարիսպն ունի 7 որմնախորշեր, որոնք նախատեսված են պատմական հուշարձանների հա-

յատրաստված են գեղեցիկ ձևավորված դռներ։

Բակի արևելյան մուտքի ձախակողմյան ուղղությամբ կառուցված է մի պարիսպ, որն անջատում է վանքի նախկին տպարանի բակը։ Հետագայում այդպիսի պարիսպ է կառուցվելու նույն մուտքի աջակողմյան ուղղությամբ, որը կանջատի խցերի բակը։

Տաճարի բակում բացված են նոր անցու-

Վեհառանի Մաղկյա դահլիճի վերանորոգված որմնակաշուրջյան մի մասը

մար։ Տաճարի հյուսիսային մուտքի առանցքով, նույն պարսպի մեջ, կառուցված է թաղապատ աղբյուր։

Արևելյան պարիսպը, որը կառուցված է նույն քարով, ունի 3 մետր բարձրություն և մոտ 130 մետր երկարություն՝ կամարակապ դարբասով։ Այդպիսի դարբաս է բացված նաև հյուսիսային պատի մեջ, որը դուրս է գալիս դեպի քաղաքային զբոսայգին։ Երկու դարբասների համար ևս կռած երկաթից

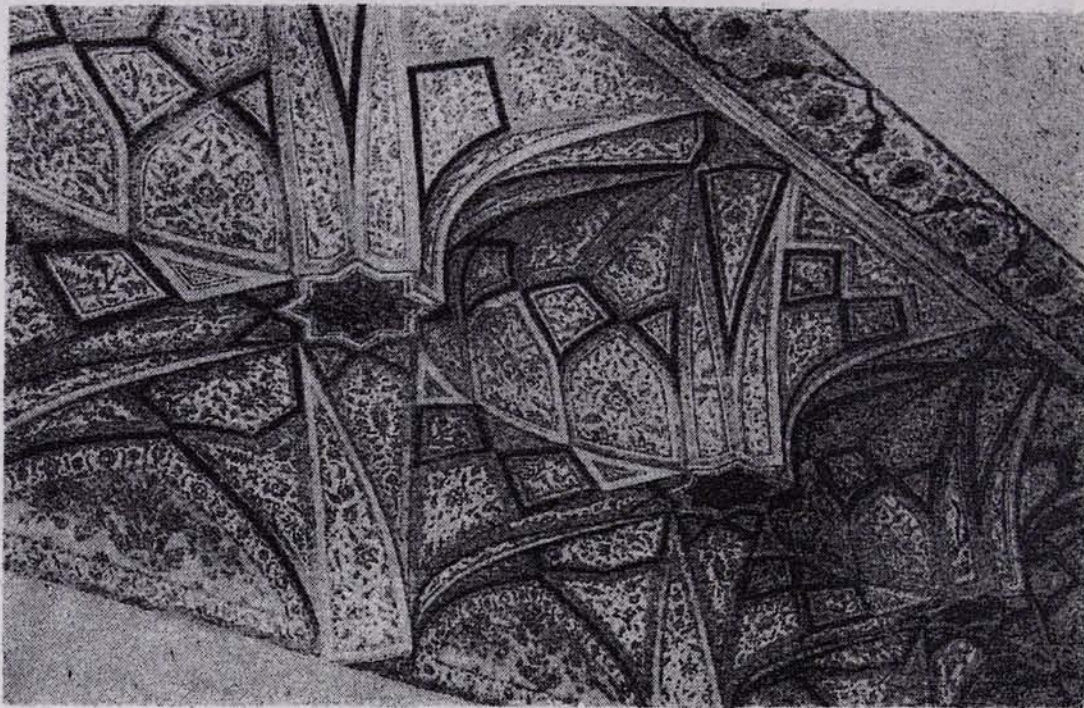
ղիներ, պատրաստված են ծաղկանոցներ։ Ստեղծված են հարմարություններ ինչպես այցելուների հանգստի, այնպես էլ տոնախմբությունների համար։ Առանձին հրապարակ է հատկացված ավտոմեքենաների կանգառման համար։ Առաջիկա աշնանը, ինչպես և 1956 թվականի դարնանը Տաճարի բակում տնկվելու են նոր ծառեր, պատրաստվելու են ծաղկանոցներ։

Այն ամենը, ինչ արված է մինչև այժմ, կազմում է Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի, նրան հարակից շենքերի ու բակի բարեկարգման և նորոգման ընդհանուր աշխատանքների միայն մի մասը:

Պատմական այդ հուշարձանի նորոգման ու բարեկարգման գլխավոր նախագծի համաձայն, որի հեղինակներն են ճարտարապետներ Ս. Սաֆարյանը, Ռ. Իսրայելյանը, Լ. Սադոյանը (միաժամանակ նախագծի գլխավոր ինժեներ) և Ս. Գյուրզադյանը, նախատեսվում է առաջիկա 1956 թվականին շարունակել սկսված աշխատանքները:

Կենտրոնական բակի այսպիսի մեկուսացումը հետապնդում է մի նպատակ՝ տալ նրան պատմական հուշարձանի վայել տեսք և պահպանել ներսի բուսականությունը ավելորդ երթևեկության հետևանքով առաջացող փչացումից: Կարգելվեն կողմնակի ավտոմեքենաների մուտքը և մասսայական տոնախմբությունները: Այդ նպատակի համար կհատկացվի նախկին Սինոդի բակը, որն իր հերթին կբարեկարգվի: Մայր Տաճարի բակը մտնել կթուլատրվի միայն ցերեկային ժամերին՝ պատմական հուշարձանները դիտելու համար:

Տաճարի, Վեհարանի և Սինոդի բակերում

Վեհարանի Մաղկյա դահլիճի վերանորոգված ու մանկարդույան մի մասը

Աշխատանքները պետք է ընթանան գլխավորապես վանքի շրջակայքի և հատկապես բակերի բարեկարգման ուղղությամբ: Այսպես, օրինակ, կենտրոնական բակի բարեկարգման նախագիծը կազմված է այն հաշվով, որպեսզի հետագայում վերականգնվի Մայր Տաճարի մուտքի նախկին ուղղությունը Տրդատա դռնով: Այս բակը իրենից պետք է ներկայացնի մի մեկուսացված, ստվերախիտ պարտեզ՝ բարեկարգ ծառուղիներով ու ծաղկանոցներով: Արևմտյան կողմից Տաճարի բակը 60 մետր երկարությամբ հենապատով ու մետաղյա ցանկապատով կանջատվի նախկին Սինոդի բակից:

Կանցկացվեն ստորերկրյա էլեկտրական գծեր, կդրվեն մետաղյա գեղեցիկ սյուներ լուսավորության համար:

Ինչպես ասացինք, հյուսիսային պարիսպը անջատում է Տաճարի բակը քաղաքային զբոսայգուց: Պարսպի երկարությամբ, զբոսայգու կողմից կառուցվելու են ամառային մի քանի սյունազարդ պավիլիոններ՝ զովացուցիչ ջրերի, մրգերի և խորտիկների համար: Պավիլիոններից մեկը կառուցվելու է այն վայրում, որ ժամանակին եղել է Կոմիտասի կացարանը: Այստեղ պահպանվել է այն ծառը, որի ստվերի տակ սիրել է հանգրստանալ մեծանուն երաժշտագետը: Պա-

վիճիւնի պատին կփակցվի մարմարյա հուշատախտակ Կոմիտասի մասին:

Այսպես, ուրեմն, էջմիածնի պատմական հուշարձանների նորոգման ու բարեկարգման հիմնական աշխատանքներն ավարտված են: Այդ նպատակի համար Սովետական Հայաստանի կառավարութունն իր միջոցներից մինչև այժմ ծախսել է շուրջ 4.000.000 ռուբլի: Մի զգալի գումար էլ կպահանջվի հետագա աշխատանքների համար:

Այս հանդիսավոր օրերին, երբ ավարտված են Մայր Տաճարի նորոգման աշխատանքները, բոլոր նրանք, ում համար թանկ է էջմիածինը որպես պատմական հուշարձան, որպես Հայ Եկեղեցու կենտրոն, չեն կարող իրենց երախտագիտության ջերմ խոսքը չասել Սովետական Հայաստանի կառավարությանը, որի բարեխնամ հոգատարության շնորհիվ գլուխ բերվեց այդ պատմական շնորհակալ գործը:

Այդ կապակցությամբ չի կարելի երախտագիտությամբ կրկին չհիշել երջանակահիշատակ հանգուցյալ Վեհափառ Կաթողիկոս Գեորգ Զ-ին, մեծ Հայրենասերին ու Հովվապետին, որը իր կենդանության օրոք այնքան ջանք գործադրեց Տաճարի նորոգման համար, սակայն ցավոք սրտի շարժանացավ տեսնելու իր երազած ու փայփայած գործի իրականացումը: Թող բարենորոգված Մայր Տաճարը մի ուրույն հուշարձան լինի մեծ Հովվապետի պայծառ հիշատակին:

Անհրաժեշտ է նշել կառավարական մի շարք մարմինների՝ Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Ճարտարապետական գործերի վարչության և Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի, ինչպես նաև Քաղաքային և գյուղական շինարարության մինիստրության հատուկ շինգրասենյակի ջանադիր, եռանդուն մասնակցությունը, որի շնորհիվ հնարավոր եղավ ապահովել նորոգման աշխատանքների անխափան ընթացքն ու բարեհաջող ավարտումը:

Եվ վերջապես հիշատակության են արժանի բոլոր այն բանվորները, նկարիչները, ինժեներները, ճարտարապետները, որոնք ամիսներ շարունակ օրնիբուն աշխատել են անխոնջ, շինալելով իրենց ուժերը, եռանդն ու կարողությունները նորոգման աշխատանքներն օր առաջ ավարտելու, իրենց հանձնարարված գործը ազնվաբար ու բարձր որակով կատարելու համար: Կատարված գործը պատիվ է բերում նրանց բոլորին:

...Կանցնեն շատ դարեր: Էջմիածինը կմնա կանգուն, որպես հայ ժողովրդի նյութական կոլտուրայի անսասան կոթողներից մեկը: Եվ, ո՞վ գիտե, գուցե գալիք սերունդները հարկ կհամարեն կրկին նորոգել այն: Սակայն նրանք չեն կարող երախտելով չհիշել, որ հայ ժողովուրդը իր վերածննդյան վաղ շրջանում ստեղծելով բազմաթիվ հույակապ կոթողներ, մեծ սիրով ու խնամքով պահպանել է նաև Էջմիածինը, և այդ բոլորը միասին կտակել է իրենց, իրեն իր անողծագործական տաղանդի լավագույն նմուշներ:

